

Сенкевич Г. А.,

*кандидат наук із соціальних комунікацій, доцент,
доцент кафедри журналістики
Університету митної справи та фінансів*

Чорна А. В.,

*студентка
Університету митної справи та фінансів*

Погудо Д. В.,

*студентка
Університету митної справи та фінансів*

ЗНИЩЕННЯ НОВОМОСКОВСЬКОЇ ЄВРЕЙСЬКОЇ ОБЩИНИ ЯК ОДНЕ З НАЙПЕРЕКОНЛИВИШИХ СВДЧЕНЬ ГОЛОКОСТУ

Політика Голокосту є однією з найбільш складних проблем світової та національної історії, в ній знайшли відображення масштабні результати багатовікового міжетнічного діалогу, наукових досліджень та дискусій. З початку 90-х років XX століття історія Голокосту стала предметом досліджень української історичної науки, водночас ретельного та системного її вивчення в окремих регіонах країни доки ще не проведено. Прикладом може бути Новомосковська територіальна громада Дніпропетровщини.

Знищення євреїв як завдання для вермахту та СС мало чітке політичне та ідеологічне підґрунтя, і не можна погодитись з тим, що воно було «метою заради мети». Відомо, що нацистська пропаганда, котра панувала на окупованій території України, виконувала роль зброї боротьби з «їудо-більшовизмом», тобто, ідеології, котра не поширювалась на жодну з європейських країн [6, с. 56]. До того ж, в центрі нацистської пропаганди знаходились євреї як єдина політична опора комуністичного сталінського режиму. Отже, будь-який антисталінський або антирадянський елемент пропагандистської машини неодмінно спрямовувався проти єврейського населення. Саме ця категорія українців виявилась своєрідним колективним суб'єктом, завдяки переслідуванню та тотальному знищенню якого нацисти намагалися створити хвилю масового опору більшовизму серед українського населення [2, с. 14].

Нацистське «Остаточне розв'язання єврейського питання» («Endlösung der Judenfrage») визначено як свідоме і систематичне масове вбивство єврейського населення, цей останній етап Голокосту тривав з

1941 по 1945 рік. Хоча чисельна кількість євреїв була ліквідована ще до початку «Остаточного розв'язання», переважна їх більшість знищена саме в означений історичний період. Придніпров'є є яскравим прикладом.

Дослідники називають два основні способи вбивства, які практикували нацисти – масовий розстріл та асфіксія отруйним газом, хоча садистська фантазія нацистів на Дніпропетровщині не знала меж. Це були найцинічніші та найжорстокіші злочини проти мирного населення регіону.

За два роки окупації (вересень 1941 року – вересень 1943 року) гітлерівці розстріляли 3500 жителів Новомосковська, у тому числі 360 дітей [3, с. 493]. Особливу жорстокість окупанти виявляли по відношенню партизан та євреїв. На Дніпропетровщині тільки через сімдесят років стараннями влади та небайдужих ентузіастів вдалося встановити неповний список жертв Голокосту, закарбувавши їх у меморіалі, встановленому у 2014 році при в'їзді у місто з південного напрямку. Лише на одній тій галявині в один день були розстріляні та закопані живцем щонайменше чотириста євреїв, жителів міста. Майже вся Новомосковська єврейська община припинила своє існування.

Константин Мешко, науковий співробітник Новомосковського музею, тривалий час намагався встановити імена всіх розстріляних, але, на жаль, більшість жертв залишилася невідомими. «В основному, це були старі люди, діти, навіть грудного віку. Як розповідали очевидці, жінки вишикували дітей в ряд і до їх обличчя підносили якусь ганчірку, змочену розчином. Вони втрачали свідомість і їх закопували живими тут», – констатував дослідник [5].

Особливої уваги у даному контексті заслуговують українці, які допомагали єврейському населенню врятуватися у той період війни. Майже всім новомосковцям відомо ім'я Наталії Левченко: у 1942 році жінка врятувала єврейського хлопця від розстрілу німецькими загарбниками. У той час їй було всього чотирнадцять років. У 1996 році спеціальна комісія Яд Вашем удостоїла її звання «Праведника народів світу». Загалом в Україні таких праведників нараховується 2 тисячі 659 осіб, у тому числі 71 на Дніпропетровщині. Пошуки тих героїв-праведників тривають до сих пір [4].

Саме збиранням та збереженням конкретних історій рятування єврейського населення в період Другої світової війни займається Яд Вашем, спеціальна комісія Ізраїльського центру пам'яті жертв Голокосту. «Одне з основних завдань Яд Вашем – від імені Держави Ізраїль та всього єврейського народу висловити вдячність тим неєвреям, які, ризикуючи своїм життям, рятували євреїв під час Голокосту. Так записано у Законі про створення Яд Вашем, прийнятий Кнесетом у

1953 році. Критерії присвоєння звання «Праведник народів світу» тим небагатьом, хто допомагав євреям у найважчі для них часи, були визначені в 1963 році. У той же період почала діяти громадська Комісія, очолювана суддею Верховного суду Ізраїлю, котра розглядає кожен конкретний випадок, приймає рішення і несе повну відповідальність за присвоєння цього почесного звання. Визнані праведниками отримують медаль і Почесну грамоту, а їхні імена відтоді увічнюють в Яд Вашем на Горі Пам'яті в Єрусалимі» [1, с. 27].

Згідно інформації Інституту національної пам'яті України, у роки Другої світової війни жертвами нацистської політики, спрямованої на винищення народів та окремих груп, котрі нацисти вважали неповноцінними, стали 6 мільйонів євреїв. З них півтора мільйони мешкали на території сучасної України [4].

Список використаних джерел:

1. Врадій Є., Рибалка В., Стрільчук М., Шаталов Д. Голокост у Дніпропетровську / заг. ред. І. Я. Щупак. Дніпро : Український інститут вивчення Голокосту «Ткума», 2017. 256 с.
2. Гончаренко О. Нацисти і «арійське» населення окупованих територій України: до питання про основу формування колаборації. *Голокост і сучасність*. № 11. 2003. С. 24.
3. Історія міст і сіл Української РСР у 26 т. Дніпропетровська область. Київ, 1969. С. 955.
4. Матеріали завершального семінару українсько-німецьких історичних діалогів на тему «Голокост на території України». Київ, 2021. URL: <https://uinp.gov.ua/informaciyni-materialy/ukrayinsko-nimecki-istorychni-dialogy/seminar-golokost-na-terytoriyi-ukrayiny> (дата звернення: 16.09.2022).
5. Павловська Ольга. На Дніпропетровщині встановили імена жертв Голокосту та вшанували їхню пам'ять. Київ, 2014. URL: <https://tsn.ua/ukrayina/na-dnipropetrovschini-vstanovili-imena-zhertv-golokostu-ta-vshanuvali-yih-pam-yat-351034.html> (дата звернення: 16.09.2022).
6. Подольський А. Голокост євреїв в Україні ХХ століття. Історія, економіка, політика, ідеологія. Книга 3. *Україна у другій світовій війні* : матеріали для навчальних закладів / редактор-упорядник Трубайчук А., К., 1997. С. 360.